

К.В. Романчук, д.е.н., доц.
К.В. Шиманська, к.е.н., доц.

Житомирський державний технологічний університет

ЕМІГРАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ТЕНДЕНЦІЙ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ РОБОЧОЇ СИЛИ: ЕКОНОМІКО-СОЦІО-ДЕМОГРАФІЧНИЙ БАЗИС

Поширення явища міжнародної трудової міграції у світі та інтеграція України у світове співтовариство створює передумови для її участі у міжнародних міграційних процесах. Проте демографічні проблеми в Україні, зменшення фіскальних надходжень та посилення пенсійного навантаження багато в чому зумовлені проблемами еміграції працездатного населення, молодих спеціалістів.

Описано економічний, соціальний та демографічний базиси еміграції населення України, проаналізовано статистичні дані щодо природного та міграційного рухів населення України і показників зовнішньої трудової міграції українців.

Проведено огляд стану оплати праці в Україні та країнах ЄС, структури доходів населення та обсягів приватних грошових переказів із-за кордону, в результаті чого сформульовано висновки щодо соціально-економічних та демографічних передумов зовнішньої трудової міграції населення України як складової процесу міжнародної міграції робочої сили.

Ключові слова: міжнародна міграція; трудова еміграція; природний рух населення; міграційний рух населення; заробітна плата.

Постановка проблеми. Проблемні аспекти міжнародних міграційних процесів у світі останнім часом загострюються у зв'язку з численними негативними наслідками міграції біженців, загрозами терористичних актів, посиленням безробіття. За даними дослідницького ресурсу «Statista», позитивно ставляться до іммігрантів більшість населення Німеччини (66 %), Великобританії (52 %), США (51 %), Іспанії (47 %), вважаючи, що іммігранти своїми талантами та працею роблять країну сильнішою, натомість негативне ставлення демонструють 50 % поляків, 69 % італійців та 70 % греків, позиціонуючи іммігрантів як осіб, які забирають їх роботу та соціальні переваги і вигоди [4].

Разом з тим, країни, що активно розвиваються, залучають мігрантів з інших країн: у 2013 р. у Бахреїні їх налічувалося 54,7 % населення, у Кувейті – 60,2 %, у Катарі – 73,8 %, у ОАЕ – 83,7 %, що пояснюється орієнтацією даних країн на їх активну розбудову як нафтодобувних; двома іншими прикладами є Сінгапур, де 42,9 % населення становлять іммігранти, та Бруней (49,3 %) [7].

Досліджуючи співвідношення рівня міграції та чисельності народженого за кордоном населення у країнах Європи, Дж.ДеВаард (J.DeWaard) та Дж.Реймер (J.Raumer) зауважують, що «в цілому станом на 2007 р. 16 країн мали чисельність народжених у країні іноземців більше 10 % від загальної чисельності населення, в тому числі – три з п'яти найбільших країн в Європі, тобто, Франція, Німеччина та Іспанія» [19, с. 553]. Серед країн, у яких кількість народжених у них іноземців найменша, – Болгарія, Румунія, Польща та Угорщина, – що пов'язується вказаними вченими з тим, що дані країни є відносно новими асоційованими членами Європейського Союзу.

Будучи явищем соціально-економічного характеру, міжнародна трудова міграція набуває все більшого поширення в умовах глобалізації. «Економісти пояснюють людські рішення, такі як міграція, – пише А.Л. Біт (Andrew L.Beath), – використовуючи концепцію максимізації корисності, яка передбачає, що кінцевою метою всіх людських істот є максимізувати свою особисту корисність або відчути щастя. У разі міграції, наприклад, потенційні мігранти розглядають, як міграція вплине на їх доходи, дружні відносини, стосунки з членами сім'ї, а також інші фактори, які впливають на їх щастя» [18, с. 167]. Проте всебічна інтеграція України у міжнародні відносини та відкриття для наших громадян можливостей виїзду у Європейські країни актуалізують проблеми еміграції з України, зокрема, відтоку робочої сили та інтелектуального потенціалу нашої держави, посилення соціально-економічних негараздів, викликаних зовнішньою міграцією та заробітчанством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним питанням та проблемам міжнародної трудової міграції свої дослідження присвятили Г.В. Герасименко [8], В.Довга [9], Т.А. Драгунова, Дж.ДеВаард (J.DeWaard) [2], Е.М. Лібанова, О.А. Малиновська [14, 15], С.Панчишин [24], С.І. Пирожков, О.В. Позняк [8, 25], І.М. Прибиткова, М.Д. Романюк [27], Дж.Реймер (J.Raumer) [2], У.Я. Садова [28], О.У. Хомра, С.Б. Чехович, М.О. Шульга.

Метою дослідження є вивчення існуючих явищ та тенденцій у сфері еміграції населення України, окреслення проблем нашої держави у даній сфері та визначення соціально-економічних і демографічних її передумов.

Викладення основного матеріалу дослідження. Рівень розвитку кожної країни оцінюється за низкою показників, серед яких економічні, соціальні, демографічні та інші. Одна з проблем, що сьогодні постає у країнах Європи, – демографічна. Природне скорочення населення є суттєвою проблемою не лише демографічного характеру, а й соціально-економічного, оскільки призводить до втрати потенційно працездатного населення. У низці європейських країн природне скорочення населення частково компенсується міграційним приростом, натомість в Україні тенденція міграційного та природного руху населення, що склалася у 1990–2014 рр. (рис. 1), становить загрозу для держави не лише з демографічної позиції, а й з економічної.

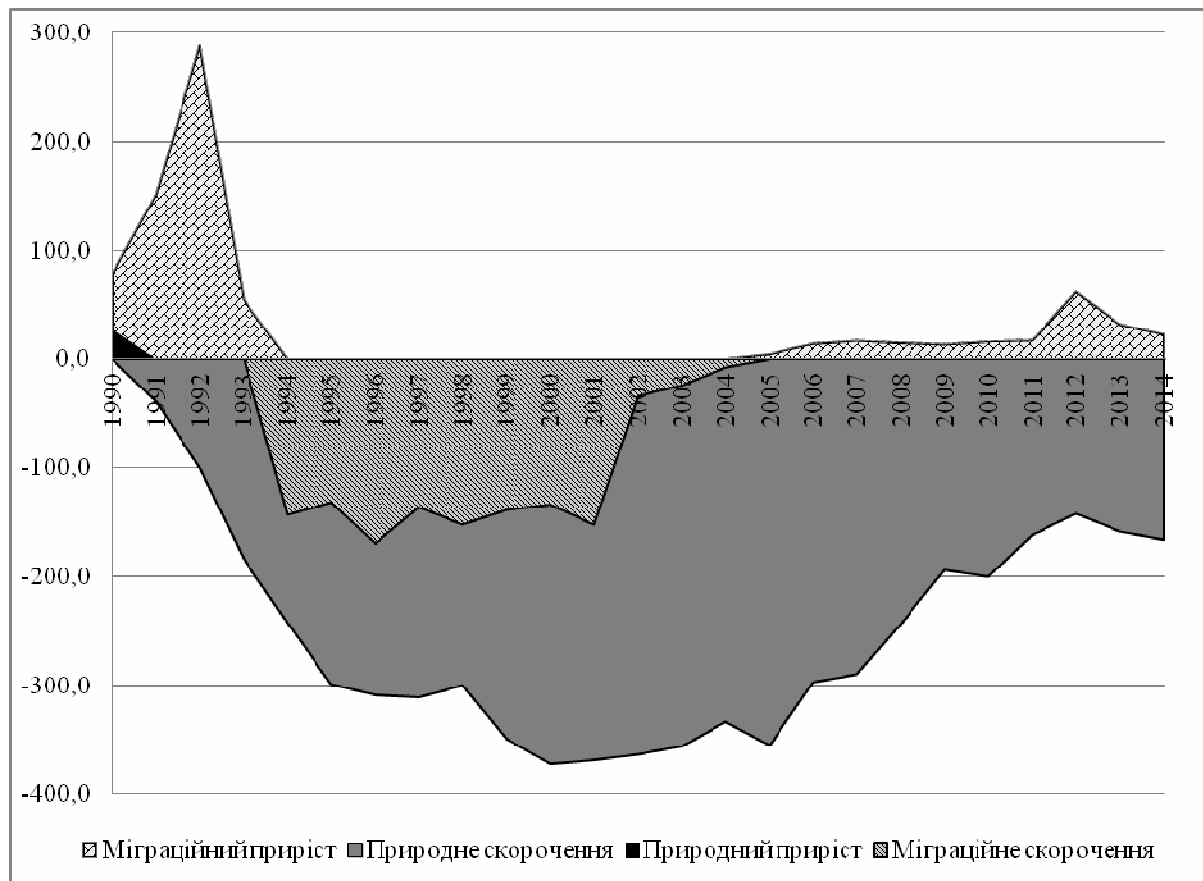

Рис. 1. Природний та міграційний рух населення України на 1 січня у 1990–2014 рр. (побудовано на основі даних Державної служби статистики України [26, 17])

За рахунок природного руху у 2014 р. відбулося скорочення населення України на 166,4 тис. осіб. У період незалежності України свого історичного максимуму показник природного скорочення населення досяг у 2000 р. – 373,0 тис. осіб. У 2014 р. скорочення населення за рахунок природного руху, порівняно з показником 2000 р., зменшилося майже вдвічі. Однак, починаючи з 2011 р. (162,0 тис. осіб) спостерігається негативна тенденція до збільшення скорочення населення (у 2014 р. відбулося збільшення скорочення населення на 4,4 тис. осіб (2,7 %) від рівня 2011 р.); порівняно з 1991 р., в якому простежувалися найнижчі показники (39,1 тис. осіб) природного скорочення населення України за період її незалежності, показник природного скорочення населення 2014 р. більший майже в 4,3 раза.

Ситуація погіршується також за рахунок міграційного руху населення, хоча у період з 2004–2014 рр. помічається міграційний приріст населення, однак спостерігається тенденція до погіршення показників міграційного приросту населення України (рис. 1). Так у 2004 р. міграційний приріст населення України склав 4,583 тис. осіб., у 2011 р. зазначається найкращий показник – 61,844 тис. осіб. Натомість протягом періоду 2011–2014 р. показник міграційного приросту населення стрімко погіршився і у 2014 р. склав 9,017 тис. осіб (зменшення на 52,827 тис. осіб (81,4 %) від рівня 2011 р.).

Для цілей даного дослідження проаналізовано показники величини та гендерної структури ринку робочої сили на основі даних Міжнародної організації праці, яка, разом з тим, зазначає і прогнозовані показники до 2020 р. включно, що продемонстровано на рисунку 2.

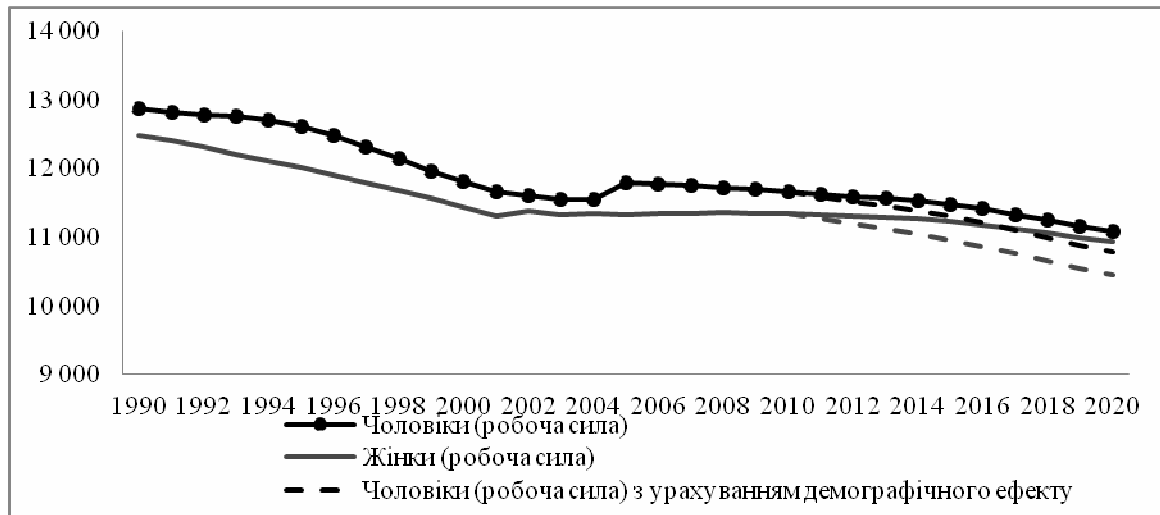
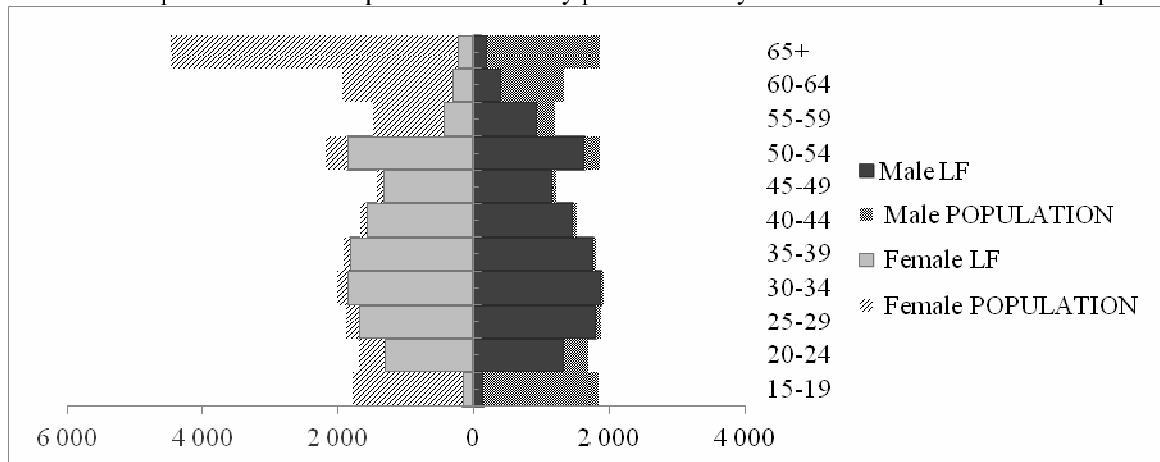

Рис. 2. Динаміка обсягів робочої сили (гендерний зріз) протягом 1990–2020 рр. в Україні (побудовано за даними Міжнародної організації праці (International Labor Organization) [1])

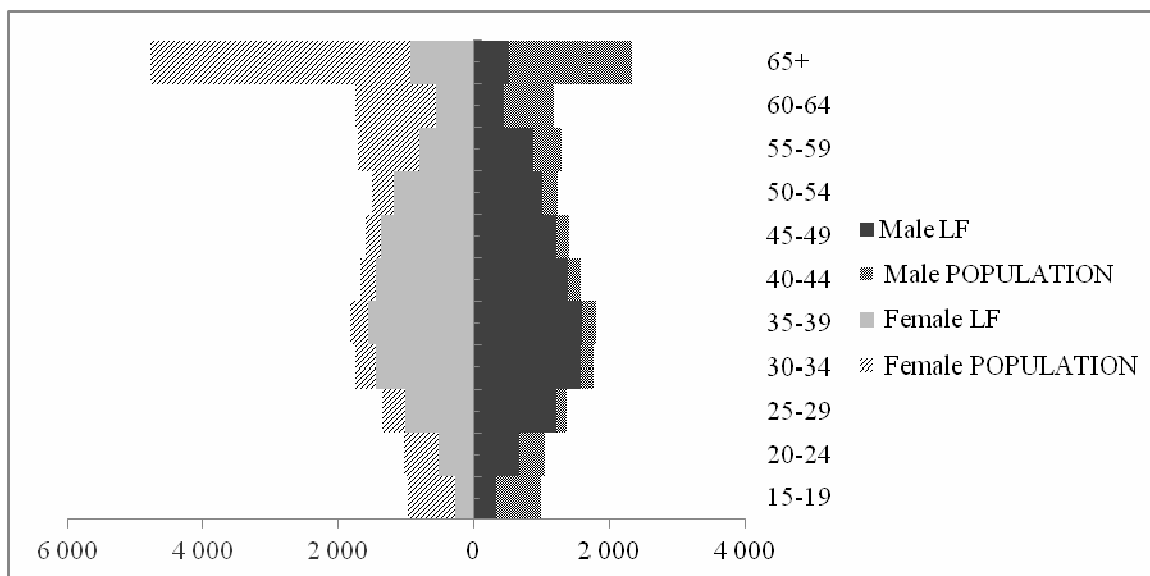
У зв'язку з несприятливою демографічною ситуацією, що склалася в Україні, під впливом зовнішніх міграційних процесів (рис. 1) відбувається скорочення обсягів робочої сили, що мають перманентний характер за останні 25 років. Вказана тенденція, відповідно до прогнозних даних Міжнародної організації праці, збережеться і надалі (згідно з поданими вище даними – до 2020 р.).

Дієвим інструментом аналізу демографічної та гендерної структури наявної у державі робочої сили та прогнозу її подальших змін є побудова піраміди населення. На рисунках 3 та 4 продемонстровано фактичну піраміду населення працездатного віку станом на 1990 р. та прогнозовану піраміду населення станом на 2020 р. із зазначенням фактичного обсягу робочої сили у кожній статево-віковій категорії.

Примітка: Male LF – чоловіки (робоча сила), Male POPULATION – чоловіче населення, Female LF – жінки (робоча сила), Female POPULATION – жіноче населення

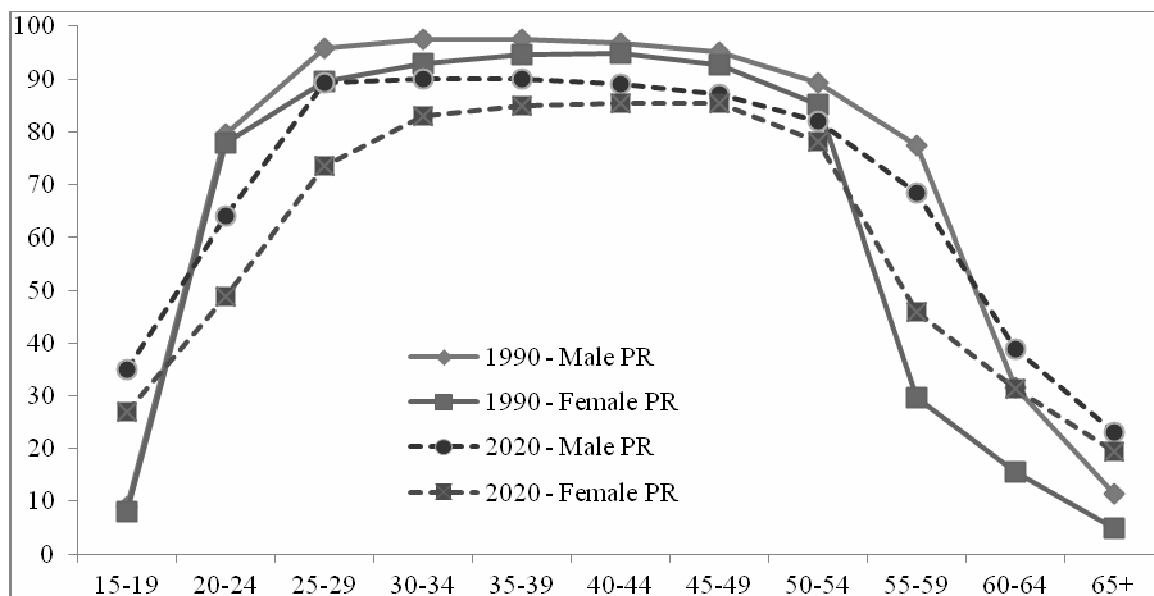
Рис. 3. Піраміда населення України у 1990 р. (побудовано за даними Міжнародної організації праці (International Labor Organization) [6])

Примітка: Male LF – чоловіки (робоча сила), Male POPULATION – чоловіче населення, Female LF – жінки (робоча сила), Female POPULATION – жіноче населення

Рис. 4. Прогнозована піраміда населення України у 2020 р. (побудовано за даними Міжнародної організації праці (International Labor Organization) [7])

Специфіка ринку праці та ціноутворення на робочу силу, виходячи з професійних навичок, фізичного стану зумовлена також багато в чому віковими категоріями населення, що пропонує на ринку праці робочу силу (рис. 5).

Примітка: Male PR – рівень залучення чоловіків до складу робочої сили, Female PR – рівень залучення жінок до складу робочої сили

Рис. 5. Розподіл участі робочої сили за статево-віковими групами для 1990 р. та 2020 р. (побудовано за даними Міжнародної організації праці (International Labor Organization) [3])

Аналіз даних щодо зміни обсягів залучення вікових категорій населення до ринку праці, продемонстрований на рисунку 5, дозволяє стверджувати про такі тенденції:

1) зростає частка населення віком 15–19 років, що залучається до складу робочої сили. Так з 1990 р. частка працюючих підлітків зросла більш ніж в три рази (з 10 % загальної чисельності населення віком 15–19 р. у 1990 р. до 27 % і 35 % залучення жіночого та чоловічого населення до ринку праці у 2020 р.);

2) зростає частка населення віком понад 60 років, залученого до складу робочої сили. Зокрема така частка за останні 25–30 років зросла з 15,5 % та 31,5 % жіночого та чоловічого населення відповідно у 1990 р. до 35 % і 38,9 % у 2020 р. за відповідними показниками);

3) знижується рівень залучення населення віком від 24 до 50 років до ринку праці, що негативно впливає на працюючих, зокрема через посилення пенсійного навантаження на фонд їх оплати праці.

Передумовами таких тенденцій є, в першу чергу, соціально-економічні показники, які не стимулюють населення до схеми розширеного відтворення, а також спричиняють міграційний рух. Будучи показником не тільки соціальної захищеності населення в країні, але й індикатором вартості робочої сили, виплати працівникам, пов'язані з виконанням ними трудових обов'язків, підлягають розгляду, перш за все, з макроекономічної точки зору, оскільки кон'юнктура ринку праці визначає величину та динаміку заробітної плати й інших виплат працівникам.

Однією з причин такої ситуації є низький рівень мінімальної заробітної плати. Номінальна мінімальна заробітна в Україні з 1 вересня 2015 р. складає 1378 грн., що на 158,57 % більше номінальної мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня 2010 р. (рис. 6). Натомість мінімальна заробітна плата, виражена в іноземній валюті (EUR, USD) в перерахунку за офіційним курсом НБУ на відповідну дату, має тенденцію до зменшення: станом на 1 вересня 2015 р. відбулося зменшення мінімальної заробітної плати на 25,75 %, та на 21,78 % від рівня мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня 2010 р., вираженої у євро та доларах відповідно (рис. 6).

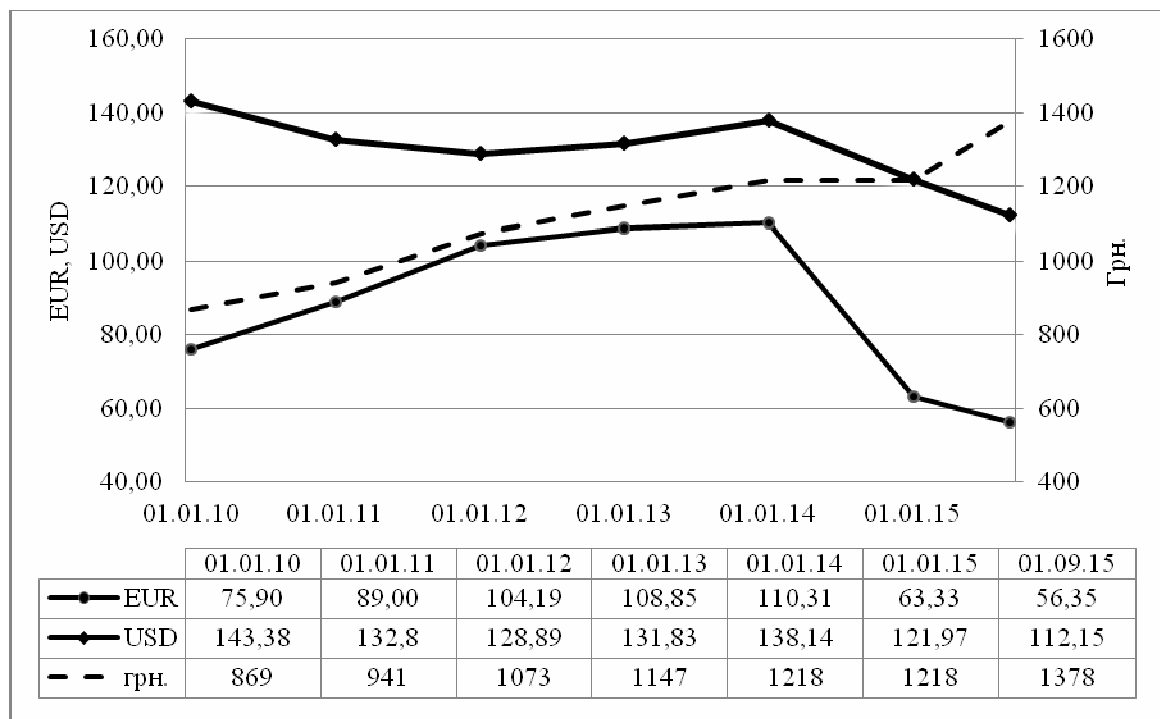

Рис. 6. Динаміка мінімальної заробітної плати в Україні у 2010–2015 рр. у національній валюті, євро, доларах США за офіційним курсом НБУ (побудовано на основі даних Міністерства фінансів України [16], НБУ [23])

Мінімальна заробітна плата, встановлена на 1 січня 2015 р. в Україні, майже втричі нижча від найнижчого рівня мінімальної заробітної плати країн ЄС (Болгарія) та більше ніж в 30 разів нижча (табл. 1) від найвищого рівня мінімальної заробітної плати країн ЄС (Люксембург).

Таблиця 1
Мінімальна заробітна плата у країнах-членах ЄС та Україні станом на січень 2015 р. (побудовано за даними Eurostat [5], НБУ [23], ст. 8 Закону про «Державний бюджет України на 2015 рік» [13])

Країна	Мінімальна заробітна плата станом на січень 2015 р.	Країна	Мінімальна заробітна плата станом на січень 2015 р.

	євро на місяць	кількість разів перевищення мінімальної заробітної плати в Україні		євро на місяць	кількість разів перевищення мінімальної заробітної плати в Україні
Болгарія	184	2,9	Греція	684	10,9
Румунія	218	3,5	Мальта	720	11,4
Литва	300	4,8	Іспанія	757	12,0
Чехія	332	5,3	Словенія	791	12,6
Угорщина	333	5,3	Великобританія	1379	21,9
Латвія	360	5,7	Німеччина	1428	22,7
Словаччина	380	6,0	Франція	1458	23,1
Естонія	390	6,2	Ірландія	1462	23,2
Хорватія	396	6,3	Бельгія	1502	23,8
Польща	410	6,5	Голандія	1502	23,8
Португалія	589	9,3	Люксембург	1923	30,5

Примітка:

Дата	Офіційний курс гривні до євро (100 EUR), грн.	Мінімальна заробітна плата в Україні	
		грн.	євро
01.01.15 р.	1923,2908	1218	63,33
01.09.15 р.	2445,4777	1378	56,35

Аналіз динаміки рівня середньомісячної номінальної заробітної плати в Україні у 2010–2015 рр. (рис. 7) дає підстави стверджувати про наявність подібної тенденції до динаміки мінімальної заробітної плати. Так середня номінальна заробітна плата у 2015 р. (за січень–жовтень), за даними Державної служби статистики України, складає 4012 грн. [21], що майже вдвічі перевищує рівень 2010 р. (2239 грн.) [20].

Однак в перерахунку середньомісячної номінальної заробітної плати в іноземну валюту (EUR, USD) за офіційним середньорічним курсом НБУ спостерігається тенденція до її зменшення: за 10 місяців 2015 р. відбулося зменшення середньомісячної номінальної заробітної плати на 45,58 EUR (95,89 USD) (на 21,44 % та 33,99 % відповідно) від рівня середньомісячної номінальної заробітної плати 2010 р., вираженої у євро та доларах США відповідно.

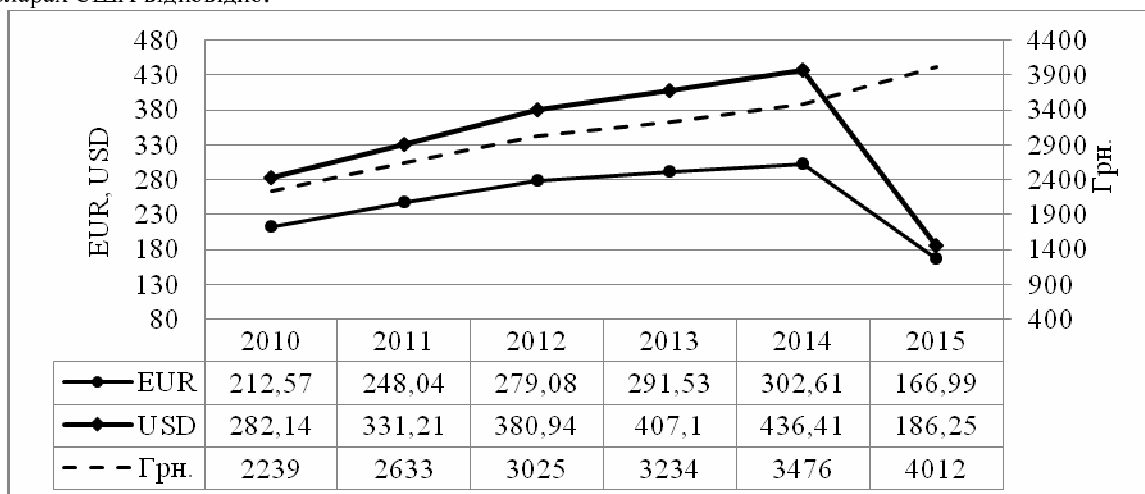

Рис. 7. Динаміка середньомісячної номінальної середньої заробітної плати одного працівника в Україні у 2010–2015 рр. у національній валюті, євро, доларах США за офіційним середньорічним курсом НБУ (побудовано на основі даних Державної служби статистики України [21], НБУ [22])

За даними Державної служби статистики України, структура доходів населення виглядає таким чином: 40 % становить заробітна плата; 37 % – соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти; 17 % – прибуток та змішаний дохід, 6 % – одержані доходи від власності [11]. Як бачимо, заробітна плата у структурі доходів населення має питому вагу 40 % (для порівняння: у 2010 р. цей показник становив 42 % [10]).

Динаміка відповідних абсолютних показників двох останніх років продемонстрована на рисунку 8. При цьому, відповідно до аналітичних даних, номінальні доходи населення у 2014 р. зросли на 2,6 %, порівняно з попереднім роком, проте наведений там само показник реального доходу вказує на те, що вони знизилися на 8,4 %.

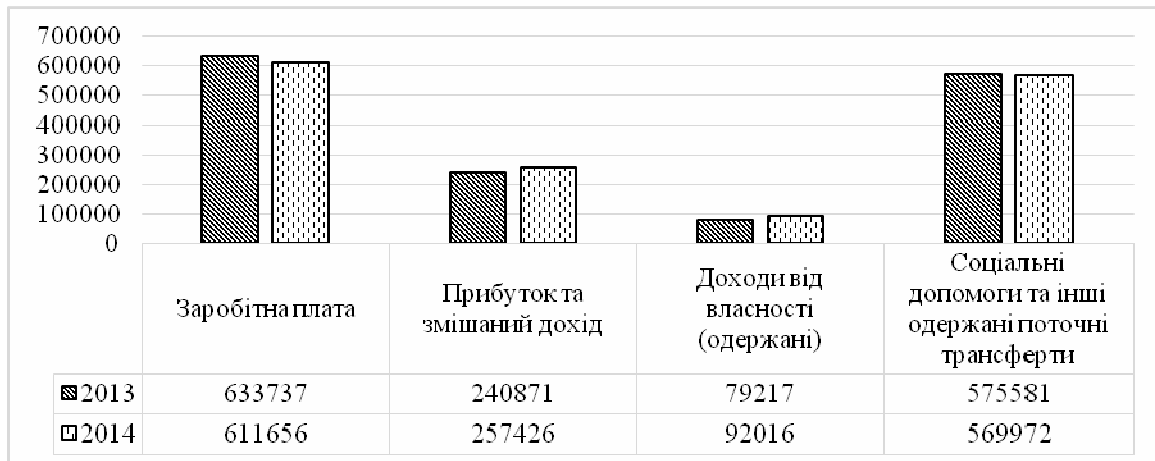

Рис. 8. Динаміка складових доходів населення за період 2013–2014 рр.

Викладене вище є свідченням, перш за все, кризових явищ у сфері соціально-трудових відносин, зокрема, порушень чинного законодавства, невиконання положень колективних договорів, в яких, окрім інших, встановлюються і зобов'язання керівництва з нормування та оплати праці. Але, як бачимо, ці норми не виконуються і, як наслідок, у структурі доходів заробітна плата населення складає менше половини доходу. Тим самим трудові доходи у вигляді виплат, що здійснюються працівникам роботодавцями, втрачають свою відтворювальну функцію (як джерело забезпечення працівників і їх сімей необхідними життєвими благами) та функцію формування платоспроможного попиту (тим самим замикається коло «низька заробітна плата–низький попит–скорочення виробництва–вивільнення працівників»).

На підтвердження останньої тези, варто вказати на те, що, відповідно до даних про доходи і витрати населення України у 2013–2014 рр., за останні п'ять років знизилася частка заробітної плати у фінансуванні витрат населення з 54 % у 2010 р. до 46 % у 2014 р. (рис. 9).

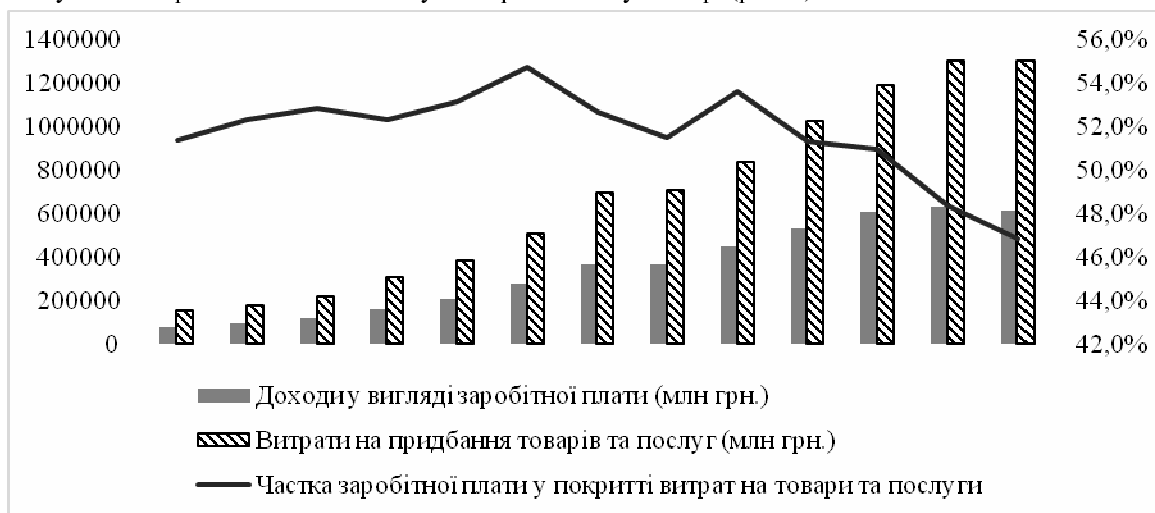

Рис. 9. Динаміка співвідношення величини заробітної плати як виду доходу населення та величини витрат на придбання товарів і послуг в Україні протягом 2002–2014 рр. (побудовано на основі [12, 11])

Знижує рівень соціальної захищеності працюючих та їх сімей і затримка виплати заробітної плати. Станом на 1 лютого 2015 р. заборгованість із виплати заробітної плати становила 1465,6 млн. грн. (із них – 994,5 млн. грн., або 67,9 % у економічно активних підприємствах) [30]. Для порівняння зауважимо, що станом на 1 лютого 2014 р. аналогічний показник становив 807,9 млн. грн. (із них – 447,9 млн. грн., або 55,4 % у економічно активних підприємствах) [29] (рис. 10).

Рис. 10. Показники заборгованості підприємств, установ та організацій України з виплати заробітної плати станом на 1 лютого 2014 та 2015 рр. (побудовано за [29, 30])

Наявність такої заборгованості призводить до значних соціальних проблем – неможливості працюючих забезпечити власні сім'ї всім необхідним. Крім того, аналітиками простежується стрімке зниження офіційної заробітної плати, що пояснюється масовим переходом працівників в умовах економічної кризи із легального сектору в тінювий. Наявність заборгованості із заробітної плати та «тінізація» розрахунків з працівниками свідчить про низький рівень контролю за станом соціально-трудових відносин в Україні, зокрема за виконанням умов колективних договорів керівництвом підприємств.

Викладене вище вказує, що в Україні заробітна плата втратила свою відтворювальну функцію. Це зумовлює, зокрема, і міграційний рух населення (рис. 1), у тому числі трудову міграцію. Так, за даними Національного банку України [19], сума приватних грошових переказів, що надійшли в Україну у 2014 р., оцінюється на рівні близько 4,5 млрд дол. США, що становить 4,9 % ВВП України в тому самому році (рис. 11). У 2012 р. сума приватних грошових переказів, що надійшли в Україну (7,5 млрд дол. США), на 1,5 млрд дол. США більша, ніж загальний обсяг прямих іноземних інвестицій [18].

Обсяги приватних грошових переказів із-за кордону збільшилися у 2014 р. на 10,7 % – до 6,5 млрд дол. США, порівняно з 2010 р. (5,9 млрд дол. США). Співвідношення обсягів грошових переказів до ВВП збільшилося до 4,9 % (у 2010 р. воно становило 4,1 %).

Перекази, що надійшли в 2014 р. як оплата праці (від працівників, які працюють за кордоном менше року), становили 4,3 млрд дол. (на 28 % більше, ніж у 2010 р. (3,4 млрд дол. США)). Частка таких переказів становила 66,5 % і збільшилася порівняно з 2010 р. на 9 %. Перекази у формі приватних трансфертів зменшилися порівняно з 2010 р. на 12,8 % та становили 2,2 млрд дол. У структурі приватних трансфертів більша частка (53,7 %) припадає на грошові перекази робітників, які працюють за кордоном більше року (у 2010 р. – 62,7 %).

За даними НБУ [19], в цілому на країни СНД у 2014 р. припадало майже 40 % обсягу грошових переказів, що надійшли з-за кордону. З інших країн світу найбільше переказів надходило зі Сполучених Штатів Америки (9,6 % від загального обсягу грошових переказів в Україну), що на 16,3 % менше, ніж у 2013 р. З країн Європейської Співдружності у 2014 р. надійшло 1,9 млрд дол. США, що на 16,2 % менше, ніж у 2013 р. Частка країн ЄС від загального обсягу грошових переказів становила майже 35 %. Найбільші обсяги надійшли з Німеччини (5,9 % від загального обсягу). Зростання грошових переказів в Україну спостерігалось лише зі Сполученого Королівства та Ірландії (разом на 10,3 %).

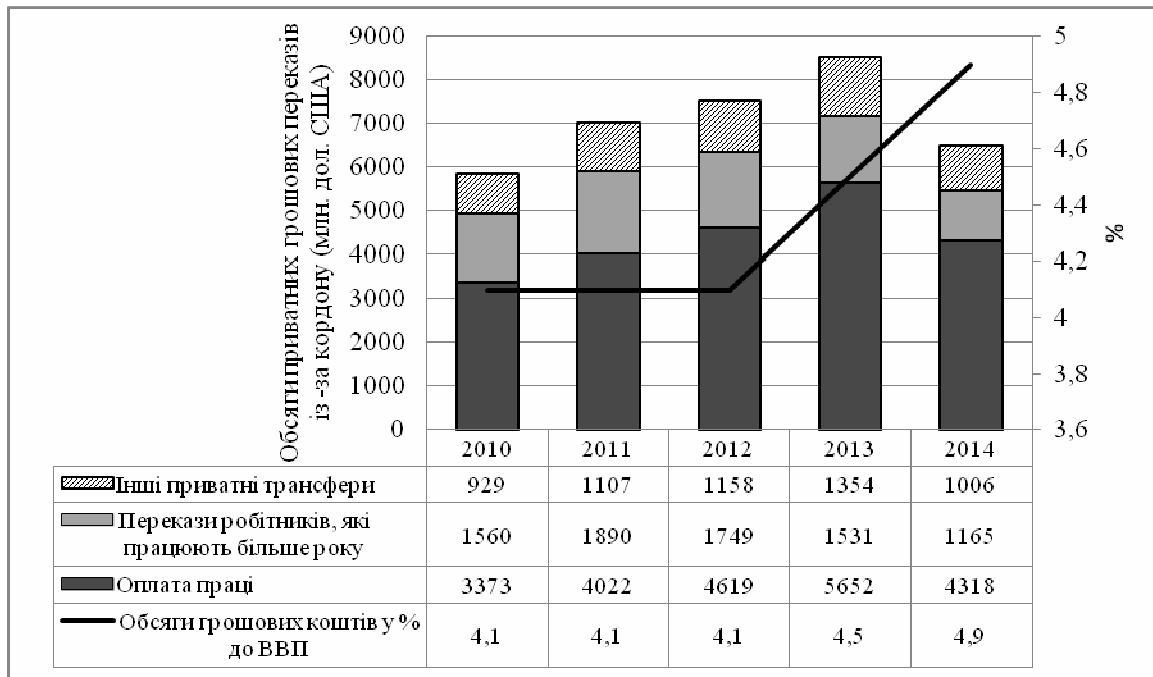

Рис. 11. Динаміка обсягів приватних грошових переказів із-за кордону (млн. дол. США) (побудовано на основі даних НБУ[19])

Найбільша частка грошових переказів витрачається на проживання (73 %) і споживчі товари (26 %), тоді як лише 3,3 % використовується для розвитку бізнесу [18]. За гіпотетичною моделлю вважається, що українська економіка втратила би близько 7 % свого потенціалу без стимулюючого впливу трансфертів мігрантів і що збільшення на 10 % обсягу грошових переказів на душу населення призведе до скорочення на 3,5 % частки людей, які живуть у бідності [18].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження явища еміграції населення України в контексті тенденцій міжнародної міграції робочої сили дає підстави стверджувати:

1. Поширення явища міжнародної трудової міграції у світі та інтеграція України у світове співтовариство створює передумови для її участі у міжнародних міграційних процесах. Проте демографічні проблеми в Україні, зменшення фіскальних надходжень та посилення пенсійного навантаження багато в чому зумовлені проблемами еміграції працездатного населення, молодих спеціалістів. Тенденція міграційного та природного руху населення, що склалася в Україні у 1990–2014 рр., становить загрозу для держави не лише з демографічної позиції, а й з економічної.

2. У зв'язку з несприятливою демографічною ситуацією, що склалася в Україні, під впливом зовнішніх міграційних процесів відбувається скорочення обсягів робочої сили, що мають перманентний характер за останні 25 років. Негативні зміни спостерігаються щодо обсягів залучення вікових категорій населення до ринку праці: 1) зростає частка населення віком 15–19 років, що залучається до складу робочої сили; 2) зростає частка населення віком понад 60 років, залученого до складу робочої сили; 3) знижується рівень залучення населення віком від 24 до 50 років до ринку праці.

3. Причини вказаної ситуації вбачаємо у:

– *низькому рівні мінімальної заробітної плати та середньомісячної заробітної плати.* Номінальна мінімальна заробітна в Україні з 1 вересня 2015 р. складає 1378 грн., що на 158,57 % більше номінальної мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня 2010 р. (рис. 6). Натомість мінімальна заробітна плата, виражена в іноземній валюті (EUR, USD) в перерахунку за офіційним курсом НБУ на відповідну дату, має тенденцію до зменшення: станом на 1 вересня 2015 р. відбулося зменшення мінімальної заробітної плати на 25,75 % та на 21,78 % від рівня мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня 2010 р., вираженої у євро та доларах відповідно. Мінімальна заробітна плата, встановлена на 1 січня 2015 р. в Україні, майже втричі нижча від найнижчого рівня мінімальної заробітної плати країн ЄС (Болгарія) та більше ніж в 30 разів нижча від найвишого рівня мінімальної заробітної плати країн ЄС (Люксембург). Середня номінальна заробітна плата у 2015 р. (за січень–жовтень), за даними Державної служби статистики України, складає 4012 грн., що майже вдвічі перевищує рівень 2010 р. (2239 грн.). Однак в перерахунку середньомісячної номінальної заробітної плати в іноземну валюту (EUR, USD) за офіційним середньорічним курсом НБУ спостерігається тенденція до її зменшення: за 10 місяців 2015 р. відбулося зменшення середньомісячної номінальної заробітної плати на 45,58 EUR (95,89 USD) (на

21,44 % та 33,99 % відповідно) від рівня середньомісячної номінальної заробітної плати 2010 р., вираженої у євро та доларах США відповідно;

– *незначній частці заробітної плати у структурі доходів населення та фінансуванні витрат.* Заробітна плата у структурі доходів населення займає менше половини. За останні п'ять років знизилася частка заробітної плати у фінансуванні витрат населення з 54 % у 2010 р. до 46 % у 2014 р. Трудові доходи у вигляді виплат, що здійснюються працівникам роботодавцями, втрачають свою відтворювальну функцію та функцію формування платоспроможного попиту;

– *зниженні рівня соціальної захищеності працюючих та їх сімей у зв'язку з затримками виплати заробітної плати.* Станом на 1 лютого 2015 р. заборгованість із виплати заробітної плати становила 1465,6 млн. грн. (із них – 994,5 млн. грн., або 67,9 % у економічно активних підприємствах).

Викладене вище свідчить про необхідність вжиття державою заходів, у тому числі й створення для суб'єктів господарювання сприятливих умов для формування поточних та довгострокових виплат працівникам, які б стимулювали населення до повернення в Україну та розширеного відтворення.

Список використаної літератури:

1. Decomposition of total (15+) labour force into demographic and activity rates effects / International Labour Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://laborsta.ilo.org/applv8/data/EAPPEP/v6/EAPPEP-charts.xlsx>.
2. *De Waard J.* The temporal dynamics of international migration in Europe: Recent trends / *J. De Waard, J. Raymer* // Demographic research. – 2012. – Vol. 26. – Pp. 543–592 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.demographic-research.org/Volumes/Vol26/21/>.
3. Distribution of LFPR by 5-year age bands for selected years / International Labour Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://laborsta.ilo.org/applv8/data/EAPPEP/v6/EAPPEP-charts.xlsx>.
4. How Do Americans & Europeans View Immigrants? / Statista [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.statista.com/chart/3842/how-do-americans-and-europeans-view-immigrants/>.
5. Monthly minimum wages in euro varied by 1 to 10 across the EU in January 2015 / Eurostat [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/6652357/3-26022015-AP-EN.pdf/42097ff5-231b-4116-b0cf-8a28ca316f84>.
6. Pyramid of population (total vs economically active) / International Labour Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://laborsta.ilo.org/applv8/data/EAPPEP/v6/EAPPEP-charts.xlsx>.
7. The World Capitals Of Immigration / Statista [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.statista.com/chart/3657/the-world-capitals-of-immigration/>.
8. *Герасименко Г.В.* Гендерні аспекти трудових міграцій населення України / *Г.В. Герасименко, О.В. Позняк* // Демографія та соціальна економіка. – 2006. – № 1. – С. 46–54 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11655/04-Gerasimenko.pdf>.
9. *Довга В.* Зовнішня трудова міграція – важливий чинник, що послаблює трудовий потенціал України / *В. Довга* // Вісник Львів. ун-ту. – 2009. – Вип. 41. – С. 165–168.
10. Доходи і витрати населення України за 2010 рік : експрес-випуск № 78 від 31.03.2011 р. / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2011/03_11/78.zip.
11. Доходи і витрати населення України за 2014 рік : експрес-випуск № 52/0/02.2вн-15 від 31.03.2014 р. / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2015/03/75pdf.zip>.
12. Доходи та витрати населення України / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
13. Закон України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» від 28 грудня 2014 р. № 80-VIII [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80-19/print1446127105290717>.
14. *Малиновська О.А.* Міграції населення країн Центральної Європи та Балтії після розширення ЄС / *О.А. Малиновська* // Демографія та соціальна економіка. — 2007. – № 2. – С. 56–68.
15. *Малиновська О.А.* Міжнародні міграції та суспільні трансформації доби глобалізації / *О.А. Малиновська* // Демографія та соціальна економіка. – 2009. – № 1. – С. 5–19.
16. Минимальная зарплата (Украина) / Финансовый портал Минфин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/index/salary/>.

17. Міграційний рух населення у січні–жовтні 2015 року / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/ds/mr/mr_u/mr1015_u.html.
18. Міжнародна організація праці. Представництво в Україні. Міграція в Україні. Факти і цифри. – 2013. – С. 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://iom.org.ua/sites/default/files/ukr_ff_f.pdf.
19. Огляд приватних грошових переказів в Україну / Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19208358>.
20. Основні показники соціально-економічного розвитку України у 2010 р. / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2010/mp/op/op_u/op1210_u.htm.
21. Основні показники соціально-економічного розвитку України у 2015 р. / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/mp/op/op_u/op1015_u.htm.
22. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют (середній за період) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/files/Exchange_r.xls.
23. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют / Національний банк України. Офіційне інтернет-представництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/curmetal/detail/currency?period=daily>.
24. Панчишин С. Конкурентоспроможність робочої сили у відкритій господарській системі України / С. Панчишин, О. Сахарська // Вісник Львів. ун-ту. – 2009. – Вип. 41. – С. 3–7.
25. Позняк О.В. Проблеми формування міграційної політики України в сучасних умовах / О.В. Позняк // Демографія та соціальна економіка. – 2009. – № 1. – С. 20–28 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8717/02-Poznak.pdf>.
26. Природний рух населення у січні–жовтні 2015 року / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/ds/pp/pp_u/pp1015_u.html.
27. Романюк М.Д. Міграційні детермінанти національної безпеки України: теоретико-методологічні та практичні аспекти / М.Д. Романюк // Демографія та соціальна економіка – 2009. – № 1. – С. 50–60 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/9047/05-Romanuk.pdf>.
28. Садова У.Я. Міграційні процеси в Україні: сучасні виклики та регіональна специфіка (за результатами II Міжнар. науково-практ. конф.) / У.Я. Садова, М.М. Біль // Регіональна економіка. – 2013. – № 3 (69). – С. 211–221 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/68220/22-Sadova.pdf>.
29. Стан виплати заробітної плати на 1 лютого 2014 року : експрес-випуск № 62/0/09.4вн-35–14 від 25.02.2014 р. / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2014/01_14/16.zip.
30. Стан виплати заробітної плати на 1 лютого 2015 року : експрес-випуск № 56/0/09.4вн-35–15 від 25.02.2015 р. / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2015/02/41pdf.zip>.

References:

1. „Decomposition of total (15+) labour force into demographic and activity rates effects”, *International Labour Organization*, available at: <http://laborsta.ilo.org/applv8/data/EAPEP/v6/EAPEP-charts.xlsx>
2. De Waard, J. and Raymer, J. (2012), „The temporal dynamics of international migration in Europe: Recent trends”, *DEMOGRAPHIC RESEARCH*, Vol. 26, pp. 543–592, available at: www.demographic-research.org/Volumes/Vol26/21/
3. „Distribution of LFPR by 5-year age bands for selected years”, *International Labour Organization*, available at: <http://laborsta.ilo.org/applv8/data/EAPEP/v6/EAPEP-charts.xlsx>
4. „How Do Americans & Europeans View Immigrants?”, *Statista*, available at: www.statista.com/chart/3842/how-do-americans-and-europeans-view-immigrants/
5. „Monthly minimum wages in euro varied by 1 to 10 across the EU in January 2015”, *Eurostat*, available at: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/6652357/3-26022015-AP-EN.pdf/42097ff5-231b-4116-b0cf-8a28ca316f84>
6. „Pyramid of population (total vs economically active)”, *International Labour Organization*, available at: <http://laborsta.ilo.org/applv8/data/EAPEP/v6/EAPEP-charts.xlsx>

7. „The World Capitals Of Immigration”, *Statista*, available at: www.statista.com/chart/3657/the-world-capitals-of-immigration/
8. Gerasymenko, G.V. and Poznjak, O.V. (2006), „Genderni aspekty trudovyh migracij naselennja Ukrai'ny”, *Demografija ta social'na ekonomika*, № 1, –pp. 46–54, available at: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11655/04-Gerasymenko.pdf>
9. Dovga, V. (2009), „Zovnishnja trudova migracija – vazhlyvyj chynnyk, shho poslabljuje trudovyj potencial Ukrai'ny”, *Visnyk L'viv's'kogo universytetu*, Vyp. 41, pp. 165–168.
10. „Dohody i vytraty naselennja Ukrai'ny za 2010 rik”, *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrai'ny*, ekspres-vypusk № 78 vid 31.03.2011, available at: www.ukrstat.gov.ua/express/expr2011/03_11/78.zip
11. „Dohody i vytraty naselennja Ukrai'ny za 2014 rik : ekspres-vypusk № 52/0/02.2vn-15 vid 31.03.2014 r.”, *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrai'ny*, available at: www.ukrstat.gov.ua/express/expr2015/03/75pdf.zip
12. „Dohody ta vytraty naselennja Ukrai'ny”, *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrai'ny*, available at: www.ukrstat.gov.ua
13. Zakon Ukrai'ny «Pro Derzhavnyj budzhet Ukrai'ny na 2015 rik» vid 28 grudnja 2014 r. № 80-VIII, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80-19/print1446127105290717>
14. Malynov's'ka, O.A. (2007), „Migracii' naselennja krajin Central'noi' Jevropy ta Baltii' pislja rozshyrennja JeS”, *Demografija ta social'na ekonomika*, № 2, pp. 56–68.
15. Malynov's'ka, O.A. (2009a), „Mizhnarodni migracii' ta suspil'ni transformacii' doby globalizacii'”, *Demografija ta social'na ekonomika*, № 1, pp. 5–19.
16. „Mynymal'naja zarplata (Ukrayna)”, *Fynansovyj portal Mynfyn*, available at: <http://index.minfin.com.ua/index/salary/>
17. „Migracijnyj ruh naselennja u sichni–zhovtni 2015 roku”, *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrai'ny*, available at: www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/ds/mr/mr_u/mr1015_u.html
18. „Mizhnarodna organizacija praci. Predstavnytvo v Ukrai'ni. Migracija v Ukrai'ni. Fakty i cyfry” (2013), p. 11, available at: http://iom.org.ua/sites/default/files/ukr_ff_f.pdf
19. „Ogljad pryvatnyh groshovyh perekaziv v Ukrai'nu”, *Nacional'nyj bank Ukrai'ny*, available at: www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19208358
20. „Osnovni pokaznyky social'no-ekonomichnogo rozvytku Ukrai'ny u 2010 r.”, *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrai'ny*, available at: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2010/mp/op/op_u/op1210_u.htm
21. „Osnovni pokaznyky social'no-ekonomichnogo rozvytku Ukrai'ny u 2015 r.”, *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrai'ny*, available at: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/mp/op/op_u/op1015_u.htm
22. „Oficijnyj kurs gryvni shhodo inozemnyh valjut (serednij za period)”, available at: www.bank.gov.ua/files/Exchange_r.xls
23. „Oficijnyj kurs gryvni shhodo inozemnyh valjut”, *Nacional'nyj bank Ukrai'ny. Oficijne internet-predstavnytvo*, available at: www.bank.gov.ua/control/uk/curmetal/detail/currency?period=daily
24. Panchyshyn, S. and Sahars'ka, O. „Konkurentospromozhnist' robochoi' syly u vidkrytij gospodars'kij systemi Ukrai'ny”, *Visnyk L'viv's'kogo universytetu*, –Vyp. 41, pp. 3–7.
25. Poznjak, O.V. (2009), „Problemy formuvannja migracijnoi' polityky Ukrai'ny v suchasn yhumovah”, *Demografija ta social'na ekonomika*, № 1, pp. 20–28, available at: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8717/02-Poznjak.pdf>
26. „Pryrodnyj ruh naselennja u sichni-zhovtni 2015 roku”, *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrai'ny*, available at: www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/ds/pp/pp_u/pp1015_u.html
27. Romanjuk, M.D. (2009), „Migracijni determinanty nacional'noi' bezpeky Ukrai'ny: teoretyko-metodologichni ta praktychni aspekty”, *Demografija ta social'na ekonomika*, № 1, pp. 50–60, available at: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/9047/05-Romanyk.pdf>
28. Sadova, U.Ja. and Bil', M.M. (2013), „Migracijni procesy v Ukrai'ni: suchasni vyklyky ta regional'na specyfika”, za rezul'tatamy II Mizhnarodnoi' nauko-vo-praktychnoi' konferencii', *Regional'na ekonomika*, № 3 (69), pp. 211–221, available at: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/68220/22-Sadova.pdf>
29. „Stan vyplaty zarobitnoi' platy na 1 ljutogo 2014 roku: ekspres-vypusk № 62/0/09.4vn-35–14 vid 25.02.2014 r.”, *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrai'ny*, available at: www.ukrstat.gov.ua/express/expr2014/01_14/16.zip

30. „Stan vyplaty zarobitnoi' platy na 1 ljutogo 2015 roku: ekspres-vypusk № 56/0/09.4vn-35–15 vid 25.02.2015 r.”, *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*, available at: www.ukrstat.gov.ua/express/expr2015/02/41pdf.zip

РОМАНЧУК Катерина Василівна – доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри міжнародної економіки Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

- побудова системи облікової інформації відповідно до міжнародних стандартів;
- міжнародна торговельна політика та комерційна дипломатія;
- євроінтеграційні економічні процеси та місце в них України.

E-mail: kvromanchuk@gmail.com.

ШИМАНСЬКА Катерина Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:

- міжнародна трудова міграція, її наслідки та регулювання;
- глобальні проблеми та соціально-екологічні виклики економічного розвитку;
- обліково-інформаційна підтримка управлінських рішень у міжнародній економічній діяльності.

E-mail: utter2006@gmail.com.

Стаття надійшла до редакції 22.02.2016.